

Віталій Мельник

Мандрівка в країну СОМНІЮ

Київ 2024

ЗМІСТ:

Вступ	1
Мій приліт в Сомнію. Перші враження	2
Про систему прямого управління Сомнії	3
Переваги прямого правління народу	13
Політика чи державництво	17
Опора держави – середній клас	20
Основа процвітання країни – самоврядування	22
Соціальна захищеність – відповідальність	
Кожного громадянина	25
Державна стратегія нарощування людського капіталу	27
Сила і честь держави	30
Як відбувалася метаморфоза	32

Вступ

Україна переживає складний період. Наші найкращі громадяни, сини та доньки нової України б'ються до смерті з лютим і диким ворогом. Відбувається остаточне становлення України як незалежної, європейської держави. Невідомо скільки ще триватиме війна, але сумнівів немає - Україна переможе.

Ми хочемо щоб наша країна після перемоги увійшла до складу європейських країн і стала квітучою, потужною з розвиненою демократією. Але що ми розуміємо під цим? Яку модель демократії ми хочемо бачити в нашій країні? Залишимо ту що є? Вона вам подобається? А може візьмемо за прототип якусь «більш ефективну» парламентську конструкцію, де існують палати представників різних рівнів, сенат, конгрес, чи ще щось? Будемо розбудувати складну систему противаг, контролю за доброчесністю судів, антикорупційні заходи, антиолігархічні закони тощо. А ще треба вдосконалювати систему прозорих виборів і висувань кандидатів, систему всебічного моніторингу і контролю ...

Слухайте, а якщо включити розум і знайти наш власний варіант побудови системи державного управління, простий і ефективний, щоб влада реально належала народу, не на папері? Як вам таке?

Це розповідь про мою уявну мандрівку у фантастичну країну Сомнію¹. Ця країна стрімко розвивається, має сильну і сучасну економіку, потужну систему оборони, передову науку і технології, високий рівень доходу громадян які самі вирішують як їм жити. Самі, то означає, що влада належить громадянам, парламент відсутній, президента не обирають. Керівництво країни здійснюється в формі прямого громадянського правління.

Можливо хтось з читачів скаже, що це маячня, так не буває. Моя відповідь – ВОНО ВЖЕ Є! Ця ідея вже живе в головах багатьох людей. Все що ми бачимо навколо себе проходило еволюцію створення щонайменше в два етапи: спочатку у вигляді ідеї в чийсь голові, потім відбувається реалізація у вигляді колеса, парової машини, радіо, космічного корабля, інтернету тощо. Початок руху процесу покладено!

Приймати цю ідею чи ні – право кожного. Хтось скаже: «Це неможливо!», а хтось: «А чому ні? У нас є шанс стати першими!»

То добре, коли є вибір! То ж обирайте, в якій країні вам хотілося б жити.

---

¹ Somnium – мрія (лат.)

Мій приліт в Сомнію. Перші враження

Я прилетів до Сомнії наприкінці травня в п'ятницю. В столичному аеропорту мене зустрів Фелікс, мій давній друг із далекої студентської пори. Колись ми разом жили в одній кімнаті університетського гуртожитку і були нерозлучними. Він вивчав соціологію та політологію, я журналістику. Потім Фелікс повернувся до себе на батьківщину, яка в ту пору вирвалася з імперських обійм Палуссії² і відбудовувала власну незалежну державу. Але імперія почала довгу й криваву війну за повернення свого впливу і я добре пам'ятаю як наша, та інші країни цивілізованого світу допомагали Сомнії відстояти своє право на життя. Я бував тоді в Сомнії з репортажами. Я бачив як героїчний народ країни бився за свою незалежність. Ніхто з нас не мав жодного сумніву в перемозі Сомнії, але якою стане країна після перемоги? Ми не бачилися з Феліксом з тих часів більше 30 років.

Метою мого приїзду було написання статті для часопису «Економіка та політика». Сомнія (повна назва Громадянська Республіка Сомнія) привертала до себе все більше уваги світу. Останні десять років ця країна переживала економічний бум і дивувала весь світ темпами зростання економіки. В міжнародних ЗМІ все частіше спливали повідомлення про нові досягнення країни в галузі науки, нових технологій, спорту та культури. Але найбільше дивувало те, що в Сомнії, відсутні парламент і президент. Керує країною голова уряду, всі основні рішення приймаються загальнодержавним референдумом. Це просто дивно! Сомнійцям вдалося здійснити пряме народне правління, як колись Періклу в древніх Афінах. І це було дійсно неймовірно. На це варто було подивитися. І я вже довгий час хотів розібратися – що до чого.

Фелікс віз мене додому за місто. Його електрокар безшумно ніс нас гладеньким як дзеркало шосе. Він вирішив показати мені столицю, наповнити першими враженнями. Дивуватися було чому. Дуже красиве сучасне місто. Багато скверів, ландшафтних невеличких парків. Незвична, феєрична архітектура будівель. На багатьох дахах будівель рясніли квітами оранжереї.

Відстань в 55 км до домівки Фелікса була подолана нами за 50 хвилин, що для мільйонного мегаполісу було дуже добре. Ніде ніяких пробок, хоча то був прайм-час. Зручні дорожні розв'язки, широкі трьох і чотирьох колійні дороги в різних рівнях для легкового транспорту, виділені окремо дороги для громадського транспорту. Окремо треба сказати про швидкісні трамваї, що рухаються над землею по естакадам, мостовим перегонам і тунелям, ніде не пересікаючись з іншим транспортом. Метро в місті не має. Громадський транспорт справляється чудово.

---

² Palus - Болото (лат.)

Будинок Фелікса сподобався з першого погляду. Не великий, але й не малий. Перед домом зелений газон. Клумба зі смаком засаджена квітами які оточують невелике штучне озерце з джерелом. Все вказувало на витончений смак господині.

Вдома нас чекала вечеря. Марта, дружина Фелікса, була не тільки чудовим дизайнером а ще й відмінним кулінаром.

Під час вечері ми згадували студентські роки, старих друзів, жартували.

Після вечері в сімейному колі, ми втрьох розташувалися на терасі. Фелікс повільно гойдався в плетеному кріслі-гойдалці, зрідка сьорбав маленьким ковтками біле вино з фужера і нешвидко говорив до мене:

- Отже, тебе цікавить політичний та суспільний устрій нашої країни, так?

- Так. - відповів я. - І не тільки. Мені ще цікаво, як ви до цього прийшли, як здійснювався перехід від парламентської форми правління до моделі, коли країною керують безпосередньо самі громадяни.

-Ну да, зрозуміло! - Відповів він і замислено посміхнувся. – Ну що ж, питай, відповідатиму.

Я вмовстився глибше у своєму кріслі напроти Фелікса, ввімкнув диктофон щоб записати інтерв'ю. Передаю зміст нашої розмови скорочено з аудіозапису.

Про систему прямого управління Сомнії

Я: Перш за все, Фелікс, чому ви вирішили відмовитися від парламентської системи?

Фелікс (відповідає питанням на питання): Тобі як краще самому вирішувати як тобі жити, чи нехай це визначає хтось інший?

Я: Відповідь очевидна. Самому, звичайно. Хочеш сказати, що в парламентській формі правління нас позбавляють права обирати як нам жити?

Ф: Саме так. Просто на сьогодні це ще не для всіх очевидно.

Після короткої паузи він продовжив:

Ф: Ти точно впевнений, що ваші партійні лідери, що рвуться до влади, будуть відстоювати саме твої інтереси, а не свої, або чийсь ще? А представники бізнесу, чи їх висуванці? Вони йдуть у владу щоб покращити твоє життя? Саме для цього вони витрачають великі гроші для досягнення перемоги на виборах?

Я: Питання риторичне. Я розумію, що ти маєш на увазі. Але ж парламент то законодавчий орган, а ще він контролює виконавчу владу. Хто в вашій країні

виконує ці функції? Як це відбувається? Хто вирішує, які закони потрібні, а які ні? Як визначається які закони потрібно вдосконалювати, а які приймати нові? Хто і як створює ці закони? Яким чином у вас здійснюється законотворчість?

Фелікс: Ну накидав! (Фелікс посміхнувся) Розкладемо ці питання на дві частини. Спочатку про те хто створює закони. Законотворення, то занадто важлива справа, що б доручати її комусь, кого обирають в парламент на декілька років. Ми в цьому переконані.

В Сомнії закони створюють професіонали. Існує така установа «Державний науковий центр правознавства та законотворення». Там зібрані найкращі фахівці і науковці з області права, економіки та фінансів, соціології, суспільствознавства. Науковий центр поділено на департаменти по різних напрямках: культура, наука, економіка, бізнес, екологія, оборона, карне право тощо. Вся робота щодо підготовки технічного завдання, створення проекту закону і його подальшого опрацювання проводиться певним департаментом. Працюючі над законами, науковці проводять глибокий аналіз стосовно того як закон вплине на поточний стан суспільного життя, або певної галузі економіки зараз, та у більш віддаленій перспективі. Проводиться дослідження на предмет наявності протиріч з існуючими законами. Науковий центр законотворення взаємодіє з діючим урядом, комерційними дослідними центрами. Їх у нас достатньо у всіх напрямках соціального, економічного життя. А ще є громадські організації, органи територіального управління які також долучаються до цього процесу. Матеріали досліджень цих організацій, що не містить військової та державної таємниці є відкритими і можуть бути предметом обговорення у суспільстві. Тут все ясно?

Я кивнув, погоджуючись і запитав:

Я: Добре, а хто вирішує які закони потрібні?

Ф: Які закони потрібні, вирішують, по-перше, громадяни. По-друге саме життя формує виклики, на які ми маємо відреагувати.

Фелікс посміхнувся і продовжив:

Ф: Це постійний процес. Економічна діяльність, суспільне та культурне життя диктують свої потреби. Ми не тільки реагуємо на поточні виклики економіки і суспільного життя. Стараємось працювати на випередження. Для того й існують ці дослідні центри. В країні постійно проводяться публічні диспути, обговорення з різних питань державного та територіального устрою. Все це і формує запит суспільства на вдосконалення, або навіть зміну законодавства.

Я: Добре. Це я зрозумів. А як відбувається сам процес? Як народжується новий закон?

Ф: Про необхідність змін в законодавстві можуть заявити уряд, безпосередньо державний науковий центр виходячи з результатів власних досліджень, або це питання може дозріти в суспільстві. Проводяться громадські слухання, диспути. Вони у нас відбуваються постійно на телебаченні, на різних інтернет каналах. Є канали для аграріїв, є для малого, середнього і великого бізнесу. Існують майданчики де обговорюються питання спорту, а є такі, де обговорюється культура, наука, екологія, питання сім'ї тощо. Канали можуть бути державними або територіальними. Йде обговорення з різних сфер життя, опрацьовуються побажання, рекомендації стосовно змін в законодавстві, вислуховуються різні думки. Далі запускається петиція, щодо реалізації рішення або у формі нового закону, або поправок до існуючого. Як тільки петиція набирає певну кількість голосів, науковий центр законодавства виробляє технічне завдання, проект закону, який знову ж таки висвітлюється в публічному просторі, обговорюється громадянами, приймаються певні поправки. Далі виправлений закон виноситься на остаточне громадське голосування.

Я: Слухай, мені здається, що то все досить складно. Я навіть уявити собі не можу цей процес. Ти що, хочеш сказати, що всі громадяни в країні сидять на якихось каналах слухають диспути, читають статті, проглядають графіки аналітичних звітів і приймають участь у голосуваннях?

Ф (сміється): Ні, звичайно ж.

Я: А як тоді це відбувається? Припустимо, я громадянин Сомнії, як я можу керувати і контролювати процеси законотворення, приймати участь в голосуванні всіх законів, що приймаються в державі?

Ф: Це не обов'язково робити тобі особисто. Скоріше за все ти фізично не зможеш цим постійно займатися. Є інші нагальні питання: робота або бізнес, господарство, сім'я та багато чого ще. Та й не можливо розбиратися у всіх питаннях державотворення, якщо ти не профі. Але ти можеш делегувати цю роботу тому, хто це вміє добре робити, і навіть передати йому право голосувати за тебе.

Я: Як це? Поясни!

Ф: Ми йшли до цієї системи досить довго. Нагадаю, ми почали запроваджувати систему більше двадцяти п'яти років назад. За цей час в суспільстві з'явилася певна категорія людей, таких собі лідерів суспільної думки які своєю справою життя обрали державотворення, або управління територіальними громадами. І треба сказати, вони добре в цьому розбираються. Вони в основному і займаються тим, що проводять багато часу в публічному просторі, ведуть блоги, висловлюють свої думки, приймають участь в обговореннях і дискусіях на різних каналах. До речі, вони ж можуть бути і власниками цих каналів. От їм ти і можеш делегувати своє право і обов'язок робити це замість себе. Хоча,

якщо є бажання, можеш безпосередньо приймати участь в цьому процесі. На територіальному рівні частенько люди приймають участь в вирішенні важливих для себе питань особисто.

Я: Хм! Цікаво! Розкажи про лідерів суспільної думки. Хто це, звідки вони беруться?

Ф: Це можуть бути журналісти, юристи, економісти, бізнесмени, вчені або громадські діячі. Вони, як правило в курсі справ держави або територіальної громади, є публічними, ведуть свої блоги.

Я: О! Трошки більше можна про це? Як працює ця система?

Ф: У нас в країні є норма закону: кожний громадянин має обов'язок приймати участь в управлінні державою і/або територіальною громадою самостійно, або ... делегувати це право іншій людині.

Це важливо зрозуміти (Фелікс зробив на цьому наголос)!

То не просто право громадянина, це ще і його обов'язок!

Я: Це важливо зрозуміти правильно. Ще раз уточню. Якщо я не хочу витратити свій час на вивчення статей нового закону, або приймати участь в диспутах, то можу передати це право тобі якщо твоя позиція з даного питання співпадає з моєю? Так!

Ф: Саме так! Це називається делегувати право голосу!

Я: Що значить право голосу? Ти можеш тепер голосувати за мене?

Ф: Авжеж! Голосування електронне. Ти заходиш на смартфоні в додаток «Астіо» і передаєш свій голос мені. Цей акт передачі відображується у мене в додатку. Тепер коли я натисну кнопку ЗА, чи ПРОТИ під час голосування, я проголосую двома голосами, твоїм і моїм.

Я: І я можу контролювати як ти за мене проголосував?

Ф: Звичайно! У тебе в додатку буде світитися як ти (саме ти) проголосував з певного закону і в примітці вказано, що то було не особисто, а через мене. Ти можеш також побачити результати голосування на державному, чи територіальному порталі.

Я: Цікаво! А ти можеш передати мій голос комусь третьому?

Ф: Ні! Це неможливо технічно і заборонено законодавством.

Я: Скільки людей можуть передати тобі свої голоси? Це обмежується якимось?

Ф: Ні, не обмежується. Скільки завгодно.

Я: А відкликати свій голос і передати іншому лідеру я можу?

Ф: Звичайно! То є твоє право! Ти можеш сам проголосувати з певного питання, якщо думка твого лідера в конкретному випадку не співпадає з твоєю!

Я: І скільки разів можна відкликати і передавати свій голос?

Ф: До дванадцяти раз на рік. Ти можеш відкликати свій голос будь коли, але в поточному місяці лише один раз і далі голосувати сам. На те щоб делегувати свій голос надається два дні, останній день поточного і перший день наступного місяця.

Останніми роками ми спостерігаємо, що люди не так часто міняють тих, кому довіряють. Але таке право у наших громадян є.

Я: А це не приводить до хаосу?

Ф: Яким чином?

Я: Ну я не знаю ... якимось незвично. Мені здається цей процес важко контролювати. Люди можуть постійно відкликати, передавати голоси, як це відстежити?

Ф: А навіщо відстежувати. У наших людей доволі високий рівень відповідальності і є мотивація впливати на процеси що відбуваються.

Я: Це цікаво. Але не звично.

Ф: Просто ви звикли до іншого, коли вибір можна зробити один раз в декілька років. Але скажи мені, коли ви обираєте депутатів в парламент, ти волів би голосувати за темну конячку, або за людину позиція якої тобі зрозуміла і якій довіряєш?

Я: Звичайно за того кому довіряю!

Ф (хитро примружив очі): Добре! А якщо твій обранець не робить те, що обіцяв до виборів, виявився треплом і покидьком, що ти робиш?

Я (обурено): Що я роблю? Можу піти під парламент на демонстрацію, підніму громадськість, пресу щоб його поставили на місце! Ми його не оберемо більше ... (я запнувся) ... сказав і самому смішно стало (сумно посміхнувся).

Ф: Отож ... Все це мильні бульбашки. Будеш ти в своїй парламентській демократії чекати нових виборів і надуватися від злоби. І, погодься, не факт, що наступний, кого ти обереш буде кращим.

А хотів би, щоб була така кнопка в смартфоні, яку ти натискаєш і твій депутат вилітає з парламенту, а замість нього приходиться новий.

Я (сміюсь): Звичайно ж! Але це у нас не можливо.

Ф: А у нас можливо.

Розумієш, в принципі у нас як і у вас відбуваються вибори, просто не так як у вас, не в звичний для вас спосіб. Ми маємо право на вибір в режимі реального часу. Можемо делегувати право голосувати за нас людям, що своєю діяльністю довели спільноті свою чесність, порядність, патріотизм і спроможність правильно оцінювати ситуацію і приймати ефективні рішення займатися державотворенням. Але при тому, ми не перекладаємо на них свою відповідальність за стан країни або громади! Моніторинг відбувається безупинно через громадські організації, суспільство і особисто. Ми можемо впливати на всі процеси, що відбуваються саме через можливість постійного вибору. (Тут Фелікс замислився і після короткої паузи продовжив). Ви обираєте своїх політиків раз в п'ять років. У нас політики втратили довіру людей. На їх місце прийшли державники.

Я: Що ти маєш на увазі?

Ф: Пам'ятаєш вислів Вінстона Черчилля: «Політик, це той, хто думає насамперед про майбутні вибори. Державник, це той, хто перш за все думає про майбутнє держави».

Я: Здається, розумію. Ти хочеш сказати що політика завжди будуть турбувати рейтинги і ставлення лекторату?

Ф: Саме так. Використовуючи сучасні засоби ЗМІ можна маніпулювати суспільною думкою і зібрати певну кількість прихильників. Але що станеться коли люди прийдуть до висновку що їх ошукали? Такий лідер втрачає довіру, прибрати його не так просто. Ви чекаєте наступних виборів. У нас є інструмент вирішення цього питання! (посміхається) Ми відкликаємо голоси. Передаємо їх тим, хто просуває не власні інтереси, а інтереси суспільства, громади. Хто може обґрунтувати і відстояти свою думку. Чії ідеї перевірені часом. Такі лідери набирають багато прихильників і багато голосів.

Я: А хіба, лідеру думок критично скільки йому делеговано голосів?

Ф: Так. За кожний голос він отримує грошову винагороду.

Я: Ось воно де собака порилась! Давай-но з цього місця детальніше.

Ф(сміється): Ми вважаємо, що люди які присвятили своє життя державотворенню мають отримувати винагороду. Вони покращують наше життя. Ця робота повинна добре оплачуватись.

Я: Добре то скільки? І хто їм платить?

Ф: Платить держава, або територіальна громада з тих податків, що збирає. Скільки? То залежить від кількості голосів. За кожен голос в поточному місяці

виплачується один доллар, якщо мова йде про лідера на державному рівні. На місцевому рівні гонорар може бути інакшим, то вже вирішує громада. Ті голоси, які були протягом місяця відкликані не оплачуються.

Я: А скільки у лідера думок може бути голосів?

Ф: Лідером думок вважається той, у кого тисяча і більше голосів. За меншу кількість оплати не може бути. На територіальному рівні, знову ж таки, ця кількість визначається громадою.

Я: Тобто, якщо на кінець місяця у лідера залишиться менше тисячі голосів, бо люди чомусь відкликали свої голоси, то лідер нічого не отримує?

Ф: Так! І таке бувало не раз. Якщо ти публічна людина, мусиш слідкувати за тим що ти кажеш, кому ти що кажеш, і як ти це кажеш. Теж саме стосується того що робиш на людях і вдома. Навіть важливо те, що робить і каже твоя дружина, або діти. Все впливає на суспільну думку.

Я (жартівливо): А хабар можна взяти?

Ф (сміється): Можна. Один раз. Більше вже не зможеш, бо ніхто вже нічого не дасть – довіру втратив.

Я: Слухай Фелікс, мені цікаво, а скільки максимально голосів може назбирати лідер думок?

Ф: Може бути десятки, сотні тисяч, а може й мільйони голосів.

Я (присвиснув): То це нормальний собі бізнес! (сміюсь)

Ф: Бізнес, чи не бізнес, але то дуже важка робота. Треба розуміти, всі лідери думок, що професійно займаються державотворенням утримують ще штат помічників, яким також треба добре платити, офіс, є багато інших витрат.

Я: Я чув, що ти публічна людина. Ти також є лідером думок?

Ф: Так, але на територіальному рівні.

Я: Поділилися досвідом?

Ф: Чому ні. Але давай спочатку закінчимо із законодавчими процесами. Що тебе ще цікавить?

Я: Скажи мені, чи всі громадяни мають право приймати участь в управлінні державою? Я чув, що лише ті, хто сплачує податки.

Ф: Це дуже важливе питання. Багато дискусій було в суспільстві, доки прийшли до порозуміння. Але на сьогодні маємо ось що. По-перше, податки у нас сплачують всі. Їх просто не можливо обійти. Коли ти купуєш будь що, автоматично знімається 10% податку на суму покупки.

По-друге, і це дуже важливий момент. Наші громадяни можуть мати статус «громадян активний» і «громадянин не активний». Активний, це той, хто самостійно заробляє гроші як найманий працівник, або підприємець і приймає участь в управлінні державою.

Я: Як це визначається, чи оформлюється?

Ф: В 20 років громадянин отримує ідентифікаційний податковий номер в органах територіального управління. Активація робиться через додаток «Астіо». Там ми проходимо опитування, бажаємо приймати участь в управлінні державою, чи територіальною громадою, або разом. Якщо хтось відмовляється від цих обов'язків – отримує статус «Не активний». Або якщо громадянин протягом півріччя не проявляє індивідуальної активності й не передав нікому свій голос, то після двох попереджень також отримує статус «Не активний». Але то не часто буває.

Я: А що, до 20 років громадянин не може працювати?

Ф: Може працювати і заробляти. Але отримати статус і приймати участь в управлінні може з 20 років. Офіційно з 18 років можна оформити підприємство, а з 16 років можна найматись на роботу.

Я: Якщо погоджується, то автоматично «Активний», так?

Ф: Ні. Є ще нюанс. Отримуючи ідентифікаційний номер, громадянин отримує цифровий підпис, що прив'язаний до номера, має підписати «угоду з державою», фактично то означає, що громадянин погоджується добровільно виконувати вимоги Конституції. Конституція у нас не просто основний закон, а по факту основний документ, що узгоджує суспільний договір між громадянами і державою. Громадяни підписуючи її зобов'язуються виконувати свої обов'язки, держава – захищати їхні права.

Я: О! І що ж то за права і обов'язки?

Ф: Обов'язком громадянина є:

- дотримання законів держави, норм етики і моралі суспільства;
- підготовка себе до захисту і захист держави від зовнішньої агресії;
- сплата податків;

і надважливий момент!

-участь в управлінні державою і/або територіальною громадою особисто, або шляхом делегування свого голосу іншій особі.

Ще раз наголошую. Участь в управлінні державою, то не тільки право, то обов'язок громадянина.

Я: Мдааа... а права?

Ф: Звичайні права людини:

-можливість обрання до виконавчих органів управління;

-прийняття участі в обговоренні і прийнятті законів держави і рішень територіальних громад;

-всі інші громадянські права такі як право на освіту, здоров'я, працю, власність, віру, вираження думки, участь у громадському житті тощо.

Я: А можуть громадянина позбавити прав?

Ф: Ні! Ми ж демократична держава. Хіба що суд за карний злочин визнає винним і присудить обмеження прав і свобод.

Я: А якщо людина не виконує обов'язки?

Ф: Якщо громадянин не виконує свої обов'язки, скажімо відмовляється від участі в управлінні або від підготовки до захисту держави, вона може отримати статус «Не активна».

Я: Як цей статус «не активності» впливає на життя громадянина?

Ф: Він стає ідіотом (сміється).

Я: Тобто?

Ф: Ну ти знаєш, як в древній Греції називали громадян, які свідомо відмовлялися від суспільного життя, не приймали участі в загальних зборах

Я: Ідіотами?

Ф: Саме так. Спочатку значення цього слова було «політично пасивні», тобто не приймає участі в житті поліса, потім з часом набуло сучасного значення.

Я: Цікаво! І чим життя «ідіота» в Сомнії відрізняється від життя інших громадян?

Ф: Принципово ні чим. Просто всі знають, що вони не приймають участі в управлінні, не виконують своїх обов'язків. Таких у нас дуже мало, хоча на перших порах вистачало. Уяви собі, ти живеш собі і твоя хата скраю, нехай хтось займається управлінням громадою, я роблю своє. Тут бачиш асфальт на дорозі біля твого дому не ремонтують, озеро на яке водив дітей вже не доступне, бо там котеджі хтось на березі будує, замість лісопарку біля твого дому хтось багатоповерхівку почав будувати. А що таке? Та нічого, просто хтось вирішує за тебе де чому бути. Розумієш? Будь яка відповідальна людина хоче бути причетною до того, що відбувається навколо. Ми виховуємо відповідальність з дитинства. Я і всі ми хочемо бути причетними до історії своєї країни. То

нормальне бажання? Ніхто не примушує мене бути активним, але я живу тут, як я можу стояти осторонь?

Я: Тобто ніяких покарань для «Не активних»?

Ф: Ну хіба що не активний громадянин не зможе скористатися спеціальними пільговими державними програмами підтримки, або місцевими грантами для розвитку бізнесу, чи іпотекою по пільговому тарифу тощо.

Я: Невеличка дискримінація все-таки є (я посміхнувся).

Ф: А те що ми ветеранам війни даємо ветеранські статуси і пільгові кредити, то теж дискримінація тих хто не воював?

Я: Ні, ветерани заслужили!

Ф: От і громадяни, що приймають участь в управлінні теж заслужили трохи більше уваги до себе.

Я: Тоді мені не зовсім зрозуміло навіщо потрібні ці статуси?

Ф: По-перше ефективне управління не може обійтись без статистики, треба знати скільки громадян приймають участь в управлінні. По-друге аналіз громадської активності і ефективності громадських інституцій. А це мотивація науковцям розвивати соціологію, робота із свідомістю і сумлінням громадян.

Я: О'Кей, зрозуміло. А можуть позбавити громадянина прав управління, чи бути обраним до виконавчих органів влади?

Ф: Так. В разі необґрунтованого відмовлення від захисту держави, осудження за карний злочин, або захворювання пов'язані з розладами роботи мозку.

Я, намагаючись збагнути сказане, тер долоною підборіддя і мовчав. Все начебто просто, але як це все вкласти в голову і розкласти по полицях?

Я: Я розумію, що підсумки голосування проводяться автоматично і відображаються на порталах, правильно?

Ф: Так, звичайно. На другий день після голосувань всі все бачать.

Я міркував пару хвилин, потім запитав:

Я: Мені зрозуміло, що самостійно приймати участь у всіх законотворчих процесах громадянину по суті немає потреби. Ти кажеш, що переважна частина громадян цього і не робить, займаються своїми справами. Вони користуються правом передати право свого голосу тому, хто цим займається професійно і кому вони довіряють. (Фелікс кивав стверджуючи головою)

Хм! ... Виходить, що по факту ви робите те ж саме що й ми! Ви делегуєте свої управлінські, законотворчі права комусь, хто цим хоче і готовий

займатись ... тільки ми обираємо депутатів в парламент, а ви делегуєте голос лідерам думок, як ви кажете, які працюють просто в публічному просторі, тобто їм не треба збиратися в сесійній залі.

Ф: Виглядає так, але різниця докорінна. Ви **передаєте** на певний час управлінські, законотворчі права комусь (як ти кажеш), хто цим хоче займатися, іноді навіть не знаючі хто він і чи здатний це робити. Разом з цим ви перекладаєте і свою відповідальність за стан речей на них. Важелі контролю суспільства за владою не ефективні. Ми ж **делегуємо** право управління від нашого імені тим, хто довів громаді свою здатність розуміти потреби суспільства і готовність їх рішати чесно, прозоро і ефективно. Відповідальність за стан речей на нас. Контроль над процесом залишається у нас. Ось в чому перевага нашої моделі.

Переваги прямого правління народу

Хвилину я мовчав, осмислюючи сказане, потім спитав:

Я: Слухай, Фелікс, а можеш мені обґрунтувати всі переваги вашої системи над парламентською?

Ф: Давай спробуємо разом. Включай критичне мислення.

Перша перевага: відсутність виборів.

Скажи, ти дійсно впевнений, що на парламентських виборах обирають достойних? Гадаєш то є свідомий вибір людей, ніхто не втручається в процес? А як тобі сучасні PR-технології? Для чого існує така кількість політтехнологів?

Барак Обама перший президент США, якого обрали виключно через інтернет мережі. Його опонент Джон Маккей був набагато досвідченіший і достойніший, але ... не врахував силу технологічних новинок. Дональд Трамп був обраний виключно завдяки Фейсбуку.

А як тобі виборча кампанія Володимира Зеленського? Обрали б його якби не серіал «Слуга народу»?

Я: Так останні півтора десятків років без засобів ЗМІ, та PR-технологій виграти вибори неможливо, згоден. І цей тиск з кожним роком посилюється.

Ф: А хто оплачує вибори у вас?

Я: Частково держава, частково партії.

Ф: Держава, партії звідки беруть гроші?

Я: Податки, партійні внески, ... зацікавлені багаті люди (Посміхаюсь)

Ф: Бач, смієшся. Ти сам все розумієш. Шалені гроші платників податків, які можна було б скерувати на інші потреби держави витрачаються на вибори! А ось ці «зацікавлені багаті люди» для чого витрачають свої кошти (Фелікс заглянув мені у вічі і чекав відповіді)

Я: Ясна річ, щоб отримати їх потім назад з прибутком у вигляді преференцій і «правильних» законів.

Ф: Ось звідки росте корупція.

Він підняв вказівний палець до гори. Потім помовчав, похитав головою і спитав мене:

Ф: Припустимо, за одного народного обранця проголосувало 51% виборців, а за другого 49%. По вашій системі в парламент проходить перший. А що, той другий не таки вже достойний? Його голос в парламенті не варто слухати? Нехай чекає ще 4-5 років? А як бути тим виборцям, які за нього віддали голоси, повірили йому? Тепер їм треба вірити тому хто пройшов до парламенту? Або йти в опозицію? Кому потрібна опозиція в країні? Вона дійсно вболіває за розвиток економіки, чи вставляє палки в колеса правлячій партії, дискредитує її щоб на наступних виборах випередити в рейтингах? Рейтинги, ось що для політиків важливо! Перемога на майбутніх виборах! Не благо країни. А виборці? Чи не почувають вони себе ошуканими?

Це народовладдя?» Сміється 😊

Я кивав головою в такт його аргументам. Мені нічого було заперечити. Фелікс продовжував:

Ф: Вибори в парламент, то завжди завуальоване перекладання відповідальності з себе на когось. Вже через пару місяців народ сам себе віддаляє від обраних ними ж депутатів. Називає своїх обранців владою, хоча за конституцією єдиним джерелом влади є народ! Рівень недовіри до обранців росте день за днем. Вони там щось приймають, невідомо що. На цьому управлінська роль народу закінчується. Вплинути на рішення «влади» народ не може.

Фелікс саркастично посміхнувся:

Ф: Ну як ти з них спитаєш? На демонстрацію вийдете? Автівки іншим громадянам попалите? Вітрини в магазинах порозбиваєте, як у Франції жовті жилети робили? Кордон заблокуєте?

У нас в Сомнії ти такого не побачиш. Щоб тебе почули не треба перекривати дороги, чи бити будівельними касками по бруківці біля парламенту. Немає парламенту. Якщо навіть нам щось не подобається, ми не стаємо в опозицію владі, бо влада то ми. Ми намагаємося дослухатися один до одного і зрозуміти

що пішло не так? Ми відчуваємо себе відповідальними і такими, що впливають на те, що відбувається в країні, в громаді і це перевага друга.

Ми сиділи дивлячись один одному в очі. Я слухав Фелікса і про себе думав. До мене доходив простий і ясний сенс сказаного. Все виявляється просто. Ключове слово тут ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

Влада народу, то коли народ бере на себе відповідальність, і впрягається як кінь в загальну упряж, щоб всім гуртом тягти плуга, робити разом із суспільством цю важку, але необхідну працю на своїй державній ниві: пахати землю, очищати її від бруду, сіяти насіння майбутнього блага, створювати умови для його зростання, захищати від шкідників, прополювати бадилля і наближати момент коли для всього суспільства прийде пора збирати врожай і тішитися досягненнями.

Фелікс помовчав трохи, дивлячись у стелю, потім продовжив:

Ф: В парламентських демократіях представницькі органи влади дуже часто не є репрезентативними. Погодсья, часто до влади приходять люди, обрані абсолютною меншістю! Явка виборців на виборах не перевищує в середньому і 60% виборців.

Припустимо, за якусь партію віддало голоси 10% виборців, що прийшли на вибори. Проста математика: 10% від 60%людей які прийняли участь у виборах, складає 6% від всіх виборців в країні, але в парламенті ця партія отримує 10% голосів.

Що то за люди, які прийдуть в парламент за партійними списками? Ти їх всіх знаєш? Ти їм довіряєш? Вони державники, чи політики? То є профі в законотворчості? То люди чесноти яких всім відомі, довіра людей до них дійсно переверена не словами, а справами? Ти впевнений що вони виправдають твої сподівання? ...

Я мовчки дивився на Фелікса. До мене все більше доходим сенс його слів. Заперечити мені не було чим. Аргументи у Фелікса були залізними. Він помовчав, дивлячись мені у вічі, неначе чекав моєї відповіді, потім продовжив:

Ф: В моделі громадянського правління всі ці речі ясно окреслені і зрозумілі. Не довіряєш нікому – роби законотворчу роботу сам, або на державній ниві, або в територіальній громаді. Можна і там і там, рішай сам. Помінялось твоє ставлення до делегата, відкличай свій голос. Делегуй іншому, або працюй сам на ниві державотворення.

Питання репрезентативності в системі прямого громадянського правління не стоїть, тут влада народу завжди репрезентативна. І це третя перевага.

Я: Погоджуюсь з тобою, це надважливий чинник і перевага. Крім того маніпулювати виборами олігархам не вийде. Не можна при такій системі когось підкупити, або маніпулювати людьми в темну.

Ф (посміхається): Справа в тому що у нас відсутня олігархія як така. Багаті люди є. І слава Богу! Ми для того і працюємо, щоб люди багатіли! Нарешті всі зрозуміли, що чим більше буде можливих людей в країні, тим краще для суспільства і країни в цілому. В діючій у нас системі просуватися у владу, або створювати своє лобі в ній для вирішення власних бізнесових питань багатим людям не вийде і не треба! Ти і так влада! От і керуй!

Я: Так, я згодний. І це, я вважаю, четверта перевага!

Ф: І не остання. В парламентських демократіях, особливо в таких незрілих як колись була у нас, вся політика взагалі перетворилася на такий собі бізнес, що породжувало олігархію, корупцію і все що від цього походить. Для того щоб піти на вибори потрібні гроші. Гроші можуть дати «серйозні люди», які хочуть щоб обранець їх після виборів відробив. От і все! Народний обранець вже на гачку. Йому треба повернути гроші добродіям, заробити собі на наступні вибори і не забути про те щоб покращити власне життя.

Формула проста: гроші – вибори – ВЛАДА - гроші з прибутком і знову вибори. І як тут боротися з корупцією?

У нас в Сомнії немає очевидної корупції. Іноді проявляється. Таке буває. Але реакція на неї спільноти, дуже негативна. Судова система такі речі не пропускає! Вирок гарантовано! І це перевага п'ята!

Я(замислився): Виявляється, що проблема, яка колись мені здавалася природнім злом, яку не можна вивести повністю, як гусениць на яблуні, доволі просто вирішується.

Ф: Ну не так вже й просто. То була тривала і клопітлива робота. Довгий час ми всім суспільством виводили паростки корупції на чисту воду. Багато громадських і державних установ працювало, та й зараз працюють в цьому напрямку. Безліч дискусій, дебатів, помилок та перемог. Але маємо те, чим на сьогодні пишаємось і при тому хватку на горлі цієї змії не послаблюємо. Вбити її повністю поки не вдається. Мабуть ще треба пережити декілька поколінь.

Я: І я вас щиро вітаю. Це дійсно велика перемога. На сьогоднішній день в нашому парламенті розквітло таке бадилля як протекціонізм, шантаж, договірняки. Боротися з кнопкодавством, наче б то і перемогли. А воно вилізло тепер в інших формах. Депутати можуть домовлятися один з одним, щоб проголосували за їхній закон, а ми вам віддячимо проголосувавши за вас. Шантажують партії одна одну: «Не дамо вам наші голоси, поки ви не проголосуйте за наші поправки», і таке інше. Мало кого цікавить як то вплине на майбутнє

держави, більшість «народних обранців» тримають в фокусі наступні вибори і те, що треба розплатитись з «Благодійниками». Така ось «демократія.»

Фелікс сумно посміхнувся і покивав головою:

Ф: Так. Це мені знайомо. Ми пройшли це і прийшли до розуміння що шукати спільне рішення набагато ефективніше ніж піаритись і маніпулювати думками інших. Якщо ти не висуваєш себе на вибори, то в піарі немає сенсу.

Я: Я б хотів би побачити, як це відбувається. Можна відвідати якісь дебати?.

Ф: Жодних проблем. У тебе в кімнаті є телевізор, обов'язково знайдеш щось на якомусь каналі, можеш подивитися, сподіваюся щось цікаве для себе візьмеш.

Зараз вже пізно. Давай-но відпочинь.

Політика чи державництво

Лежачи в ліжку я кликав кнопками пульта шукаючи для себе якусь дивину. Хотілося б знайти щось подібне до наших телешоу, чи дебатів. Телешоу не знайшов, а дебати по різних каналах йшли. На одних каналах обговорювалися питання державного рівня, наприклад, критерії за якими призначаються державні стипендії студентам університетів державного управління, порядок проходження ними стажування в держустановах і подальшого призначення на певні посади. Йшла конструктивна розмова і пошук варіантів критеріїв відбору кращих із кращих майбутніх державних управлінців. На інших каналах в основному обговорювали питання територіального рівня: будівництво розв'язки доріг біля якогось селища.

Але, все ж таки, я побачив для себе головне:

-Ніякого особистого піару. Ніхто один одного не ображає і не згадує минулі «гріхи»;

-Рішення будь-якого питання розв'язується обоюдним пошуком кращого варіанту і лежить в площині ефективності і корисності для держави/громади;

Я ще довго не міг заснути. Лежав і думав дивлячись в стелю, згадував слова Черчилля, які продекламував мені Фелікс: «Політик – це той хто думає про наступні вибори! Державник – то є той хто дбає повсякчас виключно про майбутнє держави.»

Щойно з екрана я бачив наочний приклад. Ніхто не піарить себе і не намагається запламувати, принизити гідність опонента, привернути увагу електорату

до себе. Основний фокус на тому як краще буде для держави, громади, суспільства.

Чому так, думав, я? Чому ж у нас гризня стоїть постійна в сесійній залі, чи то на різних ток-шоу? Чому не можна домовитися по людські. В кінці кінців втома взяла своє і вже засинаючи я остаточно дійшов до висновку: «Ні! Не можуть наші політики домовитись! Ніяк! Бо вибори попереду. Треба відпрацювати гроші спонсорів та ще й собі заробити! Тому треба гризи горлянку опоненту до останнього, бо вибору НЕ МАЄ: або він, або ти» Ось така демократія!

Гілки влади

На другий день в суботу я попросив Фелікса розказати мені про те як організована взаємодія між гілками влади в Сомнії і як досягається ефективність державного управління яку ми спостерігаємо.

Не буду повністю переказувати всю розмову. Вона була довгою. Якщо по суті і максимально просто, то виглядає це наступним чином.

В Сомнії як і в більшості країн світу три гілки влади: законодавча, виконавча, судова. Вони всі незалежні і відокремлені одна від одної.

Основний принцип на якому ґрунтується взаємодія трьох гілок влади Сомнії **принцип відповідальності**.

Саме громадяни відповідають за прийняття законів на державному рівні - то основа законодавчої гілки влади. Громадяни несуть особисту (не зважаючи на можливість делегування голосу) і колективну відповідальність за прийняті закони. В чому полягає та відповідальність? Все дуже просто: погані закони приймають – погано живуть; правильні закони прийняли – добре живуть.

Виконавча влада — то люди які безпосередньо виконують управлінські функції в уряді і на місцях. До речі, вони можуть бути і не громадянами країни. Запросити на будь яку посаду в уряді можна громадянина іншої держави. Виконувати функцію найманого менеджера в територіальній громаді може мешканець іншої громади. Якщо для держави, або територіальної громади такий варіант аргументується як більш сприятливий для досягнення цілі самоврядування, або управління громадою то ця людина наймається на роботу.

Фелікс мені пояснив як обирається і формується уряд країни. Основним критерієм обрання очільника уряду є не його приналежність до якоїсь партії (в Сомнії немає партій, бо вони нікому не потрібні) а наступні фактори:

-рівень професійної підготовки людини до державного управління, або управління галуззю економіки, його досвід, репутація та добродійність;

-розроблена командою кандидата на посаду програма (план) розвитку країни, галузей економіки та суспільного життя які репрезентує кандидат;

-команда управлінців, яких репрезентує кандидат на основні посади кабінету міністрів які будуть втілювати той план.

Обрання голови уряду відбувається шляхом голосування. Голова приводить свою команду під виконання завдань які поставлені.

Уряд несе відповідальність перед громадянами. Не справляється – призначають інший.

Судова влада в Сомнії незалежна і, по словам Фелікса дуже ефективна. Протягом десяти років судової реформи вдалося досягти такого рівня верховенства права, при якому рівень довіри суспільства до судової влади і держави в цілому досяг апогею. Ось деякі заходи, що сприяли цьому.

Перш за все максимальне залучення громадськості до контролю над судовою системою. Спільна робота громадських організацій, асоціацій адвокатів і правозахисників унеможливили будь які спроби системи відхилитися від належного виконання судочинства. Фелікс розповідав мені, що для контролю правильності прийнятих рішень застосовується штучний інтелект. Будь яке рішення суду, де громадськість вбачала відхилення від букви закону широко обговорювалося і набувало відповідної громадської оцінки. Тиску на суддів щодо прийняття ними рішень не було. Але на період реформи термін їх діяльності було зменшено до п'яти років, пройти конкурс на пролонгацію деяким суддям було не можливо, або дуже важко.

Протягом п'ятнадцяти років відбувалася позитивна селекція між суддями. Зараз призначення судів відбувається за умови проходження доволі складної, але ефективної процедури громадського відбору.

Протягом цього періоду постійно вдосконалювалися закони, щодо функціонування судової системи, поліції, профілактика злочинів.

Але головним чинником успішності реформи перетворення Сомнії на правову державу стало те що за ці роки значно піднявся рівень відповідальності самих громадян щодо виконання законів і самоконтролю громадськості за виконанням законів.

Я був свідком, коли Фелікс робив зауваження одному водію, за те що він порушив правила паркування в місці. Мені одразу впало в око те, що чоловік сприйняв зауваження без всякої агресії або незадоволення, вибачався і запевняв що більш так робити не буде. Для мене це було дивно! Я поділився своїм враженням з Феліксом і він пояснив мені, що в Сомнії порушення закону в будь якій сфері, чи то правил поведінки в громадських місцях, або правил

дорожнього руху викликає миттєву реакцію громадськості. Вам одразу зроблять зауваження і навіть можуть викликати поліцію. Ніхто не звертає увагу на те ким є порушник. Перед законом рівні всі!

Наслідки цих процесів скоро відчули і оцінили всі. Майже зникла корупція, рівень злочинності в країні мінімальний, в країну пішли інвестиції. Суспільство звикло всі свої спірні питання в державі, в громаді, в корпораціях і між собою вирішувати через рішення судів. Звернутися до суду (якщо то не карна справа) можна через застосунок «Астіо». Весь процес судочинства може відбуватися в онлайн режимі, швидко і ефективно.

Опора держави – середній клас

Економічне зростання Сомнії обумовлюється державною політикою, скерованою на суттєве збільшення прошарку заможного середнього класу. Натепер більша половина домогосподарств займаються малим або середнім бізнесом. Держава, територіальні громади всіляко сприяють розвитку бізнес-середовища, заохочують людей і приймають в цьому процесі безпосередню участь. Марта, дружина Фелікса поділилася зі мною власним досвідом. Сім'я мого друга володіє невеликою сонячною електростанцією яка є джерелом непоганого доходу. Займається цим більше Марта, бо Фелікс більшість часу приділяє викладанню в університеті, соціології і громадській діяльності.

Марта: Двадцять п'ять років тому було прийнято закон про те, що кожен Сомнієць має право на отримання шести гектарів землі для ведення аграрного, або іншого бізнесу. Тобто не для забудови. Брати землю не примушували. Але уряд проводив роз'яснювальну роботу чому це треба зробити, показували переваги власного бізнесу тощо. Ми взяли дванадцять гектарів. Стало питання, що з нею робити.

Моя сестра, Марія, порадила мені добувати на ній зелену енергію, мовляв розташування землі дуже зручне для цього. Вона інженер і в цьому дуже добре розуміється. Допомогла нам підготувати всі необхідні документи, бізнес-план і все таке. Без цього землю не давали.

Ми звернулися до державного інвестиційного банку. Тоді він щойно з'явився. То був наш перший досвід співпраці з подібними установами. План узгодили. Дали нам грошей, призначили наставника-консультанта. І ми включились. Нам порадив наш консультант на початку не всю площу застосовувати під станцію, а лише третину.

Умови банку були такі, вони інвестують гроші в наш проект і здійснюють нагляд, надають технічні консультації, юридичний супровід щодо ведення

бізнесу, допомагають домовитись про підключення до загальнодержавної мережі, вирішують питання оформлення договору з енергетичною компанією тощо. Після того як станція почне давати енергію п'ятдесят відсотків доходу бере собі банк як інвестор, решта наша.

Я: І скільки років ви виплачували банку відсотки?

М: І зараз платимо. Це ж не кредит. Банк інвестор, тобто наш партнер по бізнесу і має право на дохід.

Я: П'ятдесят відсотків то нормально?

М: То супер! Тоді були пільгові умови. Зараз би взяли всі сімдесят п'ять, а може й вісімдесят.

Я здивовано підняв брови до гори.

М: Чого ти дивуєшся? Ми ж жодної копійки тоді своїх не інвестували. То були гроші банка. Якби ти нам оплатив би цей стартап як інвестор, давав би консультації і супровід, ти б скільки запросив собі відсотків доходу?

Я: Ну ... попросив би!

М: Отож. Земля наша. Все інше банківська підтримка. Все чесно. Нам запропонували освоїти спершу тільки третину і свою частку мають лише с третини. Через пару років ми освоїли другу третину, то вже чисто наш дохід і ще через рік освоїли останню третину. Так що, якщо порахувати загалом, то з нашої ділянки банк має собі лише двадцять відсотків від прибутку. Вісімдесят – то наше.

Я: Ну так не погано, А скільки податків платите?

М: Ми всі платимо податки лише тоді, коли щось купуємо.

От коли я купую якийсь обладнання для станції з мене автоматично знімається в казну 10%. Купую продукти – 10%. Купую квиток на літак – 10%. І так все.

Я: Прикольно! Тобто не треба ніякої бухгалтерії вести?

М: В плані податків ніякої. Лише враховуємо свої прибутки і витрати на закупівлю обладнання, зарплати персоналу тощо.

Я: Я так розумію, що у вас в країні ходять виключно електронні гроші?

М: Так. Вже давно. З готівкою ця система не працює. На початках, коли знімали готівку з карти, автоматично списувалось 10%, але ж потім готівка блукає з рук в руки і податки не платяться.

Я: Ну да, Але ж це виходить дуже зручно, ніяких тобі звітів.

М: І справедливо. Ті хто мають великі прибутки, купують більше і платять більше податків, хто менше відповідно менші податки.

Я замислено похитав головою. Через якусь мить запитав:

Я: І бюджет наповнюється достатньо? Вистачає на різні соціальні потреби, пенсії, субсидії?

М: Більш ніж достатньо. Крім того податки, то ж не одна стаття доходу в бюджет?

Я: А що ще?

М: Акцизи, митні збори. Вони хоч і не великі, але обсяг товарообороту дуже великий, ось і набігає. А крім того, не забувай, державний інвестиційний банк. Ті гроші, що отримує банк від нашої електростанції і багато тисяч різних бізнесів, куди інвестувала держава теж наповнюють бюджет.

Я: Ага, прикольно! Інвестиційний банк у вас один?

М: Державний один. Але є ще територіальні банки, то податки йдуть в громади. А є ще комерційні банки.

Державна програма по залученню громадян до бізнесу, яка була розпочата чверть віку тому й діє донині виявилася дуже ефективною. Тільки самі ледачі не користувалися такою можливістю.

Я: Мета її я так зрозумів, створення середнього класу, прошарку заможних людей, так?

М: Саме так. І це у нас вийшло дуже гарно?

Я: У вас?

М: Так! Бо держава – то ми. Не забувай. А заможній середній клас то опора держави.

Основа процвітання країни – самоврядування

Я: Слухай, Фелікс, розкажи мені, як у вас побудована система самоврядування. Ти кажеш, що то основа всієї системи управління державою і фундамент, на якому базується економіка, так?

Ф: І не тільки економіка. Практично все! Все громадське, політичне, культурне, економічне життя ґрунтується на функціонуванні територіальних громад. Функції держави у нас досить обмежені.

Я: От про це й розкажи. То дуже цікаво. Давай спочатку з'ясуємо які функції залишаються у державі?

Ф: По-перше, можу сказати що жодну функцію держави: економічну, політичну, правоохоронну, гуманітарну, інформаційну, охорони здоров'я, оборони чи інші наша держава не тягне на собі на 100%. Десь більше, десь менше ці функції передані в територіальні громади. Наш принцип такий: чим менше держави – тим сильніша країна!

Колись один американський політик сказав, що чим більше держава втручається в наші справи, тим більше потім буде вимагати від нас у вигляді податків чи в іншій формі. Тому участь держави в управлінні країною обмежена максимумно.

Я: Все-таки я не до кінця зрозумів ... хотілося б почути які функції виконує держава, і за що відповідають територіальні громади.

Ф: Давай почнемо з економіки. Державних підприємств у нас майже немає, дуже мало. Державних закладів також не багато. Як приклад - «Державний науковий центр правознавства та законотворення». Є державний університет, в якому готуються менеджери державного управління, військовики, поліцейські, пожежники. Є військова, поліцейська академія вищого командного складу. Зрозуміло, що всі вищі органи управління збройними силами, національної поліції – то держава. Але територіальні громади теж мають оборонні функції і вирішують завдання захисту охорони громадського порядку. Є декілька державних підприємств, закладів логістичного характеру, що пов'язані з обороною і, здається все. Все інше – то приватний сектор.

Я: А хто контролює відбування покарань за вироком суду?

Ф: До речі, теж, майже на на 100% держава. Є в наших законах перелік правопорушень, карних злочинів за якими відбувають покарання в територіальних установах, або штрафи виплачуються не державі, а територіальній громаді.

Я: Виходить кожна громада у вас, то така собі маленька держава?

Ф: З певної точки зору, так.

Я: А за рахунок чого існують територіальні громади? Ти казав, що всі громадяни сплачують єдиний податок, коли щось купують автоматично 10% відправляється в податкову, так?

Ф: Так. Податкової служби у нас немає. Є казначейства. Існує державне казначейство і є територіальні. 3% йде на рахунки держави, 7% в громадські казначейства.

Я: Як це відбувається, якщо я щось купую в іншому кутку країни, не на території своєї громади?

Ф: А яка різниця? Роль грає тільки ідентифікаційний номер, до якого прив'язана банківська карта. По цьому номеру і йде перерахунок в певну громаду і до держави. Будь який час можеш зайти в свій додаток і подивитися скільки ти перерахував, куди і по періодам.

Я: А що з інфраструктурою: залізниця, дороги, мости?

Ф: Це теж на територіальних громадах. Щось може бути в приватній власності, скажімо залізнична компанія, або авіаційна. Територіальні громади мають право господарювання, тобто юридичні особи. Вони можуть створювати консорціуми, спільні підприємства з іншими приватними компаніями, або такими ж громадами. Фондовий ринок останні двадцять років набув величезного розвитку і став доступним для кожного. Тому, як правило, вся інфраструктура в публічній власності. Це крутий бізнес, що приносить великі прибутки громадам, то ж не тільки дороги і мости.

Я: Так, я це розумію. І мене дуже цікавить ваш підхід. Скажи, а пересічний громадянин може приймати участь в подібних інфраструктурних проектах.

Ф: Звичайно. І не тільки в інфраструктурних. І в гуманітарних, і в інформаційних, культурних, в будь яких, якщо це публічна власність. Громадяни, компанії і територіальні громади можуть бути акціонерами і отримувати свою долю прибутку.

Я: А держава?

Ф: Держава теж суб'єкт господарювання. Вона теж має право на участь у проєктах і на придбання цінних паперів, але не має право на контрольний пакет акцій.

Я: Цікаво. Скажи, а може бути таке, що одна територіальна громада розвинута, має достатні надходження коштів для рішення соціальних проєктів, а якась занепадає.

Ф: Може. Так і було на початку нашого шляху, коли ділилися на територіальні громади. Тоді верх над розумом брали амбіції, а не здоровий глузд. В кожному селі на одного Івана було два гетьмани, ще й додатковий отаман. Треба було більше десяти років поки прийшли до тями і почали думати головою. Якщо 30 років назад, на початку нашого шляху у нас було до півтисячі територіальних громад, то сьогодні їх менше сотні. Тепер поділ йде не за амбіціями, а за критеріями економічної доцільності. Стало все на місце. Але треба було десять років, щоб прийти до цього. Прийшли нормальні люди, домовилися, відкрили очі суспільству.

Я: Нормальні люди то хто?

Ф: Я кажу, знову ж таки, про лідерів. В кожній територіальній громаді є свої лідери суспільної думки. І з'являлися вони не з космосу. Перехідний процес, то завжди лихоманка. Кожний лізе в отамани, кожен вважав що саме він «діло каже», а всі інші «дурню несуть». Такі «качелі» були, як згадую, то навіть не вірю що можна було продертися через те безглуздя. Іноді громади приймали такі рішення, що здавалося, що люди зовсім подуріли.

Я: І як вам вдалося ці «гойдалки» зупинити?

Ф: Час все розкладає на свої місця. Дурість вона ж як лайно, не тоне, з часом випливає на поверхню. Здоровий глузд переміг. Ну а як? Інакше бути і не могло. Розумієш, коли відбувається будь який перехідний процес, як то в теорії автоматичних систем сказано, показники не відразу стають сталими. Спочатку амплітуда коливань зашкалює, але з часом зменшується і через якийсь термін ми спостерігаємо сталий процес. Протягом десяти років природного відбору з'явилися ті лідери в громадах які розуміли що і як треба робити, люди навчилися зрозуміти кому вірити, а хто просто балабол, де треба відповідальність взяти на себе, а де передати право голосу тому, хто більш професійно розбирається в питанні.

Соціальна захищеність – відповідальність кожного громадянина

Я: Що стосується соціального захисту громадян. Я маю на увазі пенсії літнім людям, або інвалідам. То функція держави, чи територіальної громади?

Ф: На сьогоднішній день ці функції з держави повністю зняті. Йшли до цього поступово. Ми побудували таку модель коли питання пенсій по віку взагалі не існує, бо їх немає. Пенсій, я маю на увазі. А з ними пішли і проблеми з пенсійним забезпеченням.

Я: Ти хочеш сказати, що у вас в Сомнії зовсім немає пенсіонерів?

Ф: Ні, пенсіонери ще є. Це ті люди, які почали отримувати пенсію до того як завершилась реформа. То пенсіонери по віку та інваліди. Але їх не так вже й багато залишилось. Пенсії вони отримують з територіальних казначейств.

На тепер всі питання пов'язані з виплатами по віку, або по інвалідності перекладені на страхові компанії.

Я здивовано підвів брови догори:

Я: То приватні компанії?

Ф: Авжеж.

Я: А що саме страхується?

Ф: Майже все, що стосується соціального захисту. Здоров'я, медичне страхування, майно, цивільна відповідальність, втрата працездатності як за станом здоров'я (інвалідність) так і за віком (пенсія), втрата роботи тощо.

Я: Ви прийняли закон, що зобов'язує кожного громадянина мати страховий поліс?

Ф: Так. Це загальнообов'язкове страхування. Але при тому має повне покриття у всіх сферах діяльності. Це коштує до 10% на рік.

Я: Тобто крім податку 10% ще й обов'язково 10% страхування?

Ф: Ти думаєш в інших розвинутих країнах менше платять? (Фелікс посміхнувся) Ви платите значно більше податків, за ці гроші тримає державних клерків які не такі ефективні як бізнес. Навіщо плодити бюрократію, цих дармоїдів? Це питання захисту власного добробуту і досягнутого рівня життя. Тебе щось дивує?

Я: Так, трохи. Це ж який рівень відповідальності треба мати щоб відпустити державу в цьому питанні? Мабуть непросто було такі закони прийняти?

Ф: Про відповідальність то ти правильно згадав. Я ж і кажу, що ми йшли до цього довгих тридцять років. Так, багатьом нашим співгромадянам важко було збагнути що функція соціального захисту, то не функція держави, а наша відповідальність. Соціальний захист має бути гарантованим і всебічним. Як це можна забезпечити? Пам'ятаєш у нас в універі була каса взаємодопомоги?

Я: Ага! Мене багато разів виручала!

Ф: Отож. Страхові компанії з цим завданням справляються краще будь яких державних клерків, перевірено! І ніякої корупції.

Я: Ясно .... А от ти кажеш, що пенсію страхова буде виплачувати якщо людина втратила працездатність за віком. А який то має бути вік? Я правильно зрозумів, що момент настання виплат визначається не настанням певного віку, а втратою працездатності.

Ф: Саме так. Є певні критерії за яким визначається рівень працездатності людини, причому за її фахом. Людина має пройти лікарську комісію, яка підтверджує працездатна вона чи ні. Якщо непрацездатна і має вік старше п'ятдесяти

років, то призначається страхова виплата, по вашому пенсія. Страхова буде виплачувати пожиттєво ануїтет.

Я: Від чого залежить розмір страхової виплати?

Ф: Від споживчої корзини та від розміру страхових внесків, що вносила людина. Ці виплати не такі вже й великі і не залежать від колишньої посади, чи доходів громадянина. Вони на рівні розрахованої споживчої корзини, їх вистачає на харчування, одяг і комунальні послуги із розрахунку двокімнатної квартири.

Я: А якщо я хотів би мати більшу страхову виплату?

Ф: То візьми цю турботу на себе. Сформує собі джерело пасивного доходу. Відкрий собі особистий накопичувальний рахунок в тій же страховій компанії. Можеш заключити угоду з фінансовим консультантом, який тобі допоможе правильно вкласти твої активи в страхування, в цінні папери, або нерухомість. Багато різних варіантів. У багатьох громадян є прибутковий бізнес. Зараз дуже популярний мережевий бізнес в різних його формах, мережевий франчайзинг. Люди зрозуміли всі переваги кооперації. Інвестиційні банки вас чекають. Вони ж пропонують готові франшизи. Все до ваших послуг.

Я: І якщо у тебе є накопичення або прибутковий бізнес, ти можеш піти на пенсію тоді коли сам забажаєш, так?

Ф: Звичайно. Хоч в тридцять років. Але у нас слово «пенсія» вже майже не вживається. Молодь навіть не розуміє що то таке. Навіть якщо у тебе є стабільний дохід і питання грошей не стоїть, мало хто бажав би сидіти вдома і нічого не робити. У наших людей на сьогодні зовсім інший світогляд. Вони знайдуть собі заняття щоб і їм було цікаво і спільноті користь. Над цим ми й працювали останні десятиліття.

Державна стратегія нарощування людського капіталу

Ввечері, проходячи через їдальню на терасу, де мене чекав Фелікс, я мимоволі почув як Марта розмовляла по телефону із своїм одинадцятирічним онуком і малий дуже радісно, пишаючись собою, розповідав тій про те як він провів своє перше заняття з малюками з четвертого класу з математики.

Це навело мене на думку поговорити з Феліксом про систему освіти.

Я: Фелікс, мене цікавить питання освіти. Я розумію, що для громадянського управління країною та підняття рівня свідомості народу до такого рівня відповідальності вам прийшлося кардинально змінити стару систему, так?

Ф: То було завдання номер один. Кадри вирішують все. Дуже добре, що в цьому у нас не було багато розбіжностей в думках. Всі розуміли, що стара система освіти нікуди вже не годиться.

Я: І що ви придумали? Як це відбувалося?

Ф: Нового колеса ми не вигадували. За основу середньої школи бралася фінська модель. Дещо додали свого.

Я: Середня освіта безкоштовна?

Ф: Базова, так, безкоштовна. Базова середня освіта в школі дозволяє дитині набути необхідних знань і навичок, для подальшої адаптації до самостійного життя, поступлення до коледжу, або університету. При школах є різні спортивні секції і клуби. Їх можна відвідувати безкоштовно, але клуби відрізняються від секцій тим, що учасники клубів вносять членські внески, які йдуть на розвиток клубу і задоволення різних потреб. В школах є додаткові курси з поглибленим вивчення дисциплін, вони вже платні, але ціна не така вже й висока.

Я: В чому, по твоєму, різниця між старою і новою школою?

Ф: По-перше, нова школа виховує у дітей самостійність і відповідальність, готовність відстоювати власну думку і разом з тим повагу до чужої думки. В молодших класах обов'язково на уроках присутній помічник вчителя, він же дитячий психолог, що уважно відслідковує те як діти сприймають і опановують матеріал. Якщо треба, шукають різні підходи до дітей. Є тільки дві оцінки: «Молодчинка», або «Ти стараєшся, у тебе все вийде». Ми вчимо дітей працювати гуртом над якоюсь справою... думати. Навіть на контрольних роботах дозволяється кооперуватися, для рішення завдань. Вчитель бачить, хто засвоїв матеріал, а з ким треба ще працювати, знайти інший підхід, зацікавити.

Я: Я чув як твій онук, розповідав Марті, що проводив заняття з математики в молодших класах.

Ф: Так. То таких підхід. Діти, як виявляється, краще сприймають інформацію від інших дітей, хай вони будуть трохи старші. А для мого онука, то повторення матеріалу, практика публічного виступу, розвиток лідерства, відповідальності.

Я: Згоден, то креативно. А чи є якісь нові предмети, яких не було раніше?

Ф: Наскільки я бачу по своїм онукам, їм на відміну від нас дають більше практичних предметів: в молодших і середніх класах фінансову грамотність, в

старших про управління особистими фінансами, основи бізнесу, психологію відносин між людьми, в колективі, в сім'ї, основи медицини що стосується запобігання захворювань і перша допомога, основи права тощо. До речі, принципи самоврядування та державотворення ми починаємо дітям прививати саме в школі. Мета середньої школи підготувати дитину до дорослого життя, виростити громадянина.

Я: А вища освіта безкоштовна?

Ф: Базова так само безкоштовна. Прикладна, або професійна платна. Але там, частіше всього платять не батьки.

Я: А хто? Поясни будь ласка. І що ти маєш на увазі коли говориш про базову освіту?

Ф: Хлопець, чи дівчина обирають напрямок своєї освіти і майбутньої діяльності. То може бути технічна освіта і, відповідно, діяльність, або гуманітарна освіта, область культури, медицина тощо. То ж базова освіта, це ті загальні дисципліни які притаманні для певної діяльності. Якщо ми говоримо про технарів, то це математика, фізика, статистика, наприклад. Можуть бути більш наближені до певного виду діяльності теплотехніка, аеродинаміка, спротив матеріалів тощо. До того часу, коли молода людина підходить до вибору конкретного виду майбутньої діяльності психологи, спеціальні практики і тестові програми допомагають їй визначитися з майбутньою професією. Вищі навчальні заклади мають замовлення від бізнесу, територіальних громад, держави на підготовку фахівців на певні посади. То ж подальша освіта відбувається від замовника.

Я: А може людина сама собі знайти замовника?

Ф: Звичайно. Саме так частіше і відбувається.

Я: А якщо молода людина хоче зайнятись після вузу власним бізнесом?

Ф: Це вітається і таке рішення всяко стимулюється. Я можу привести багато прикладів, коли молоді люди закінчили університет вже власниками розвинутого бізнесу. Мій старший син, наприклад. Вони з друзями на старших курсах знайшли цікаву бізнес ідею спочатку в рамках курсової роботи. Потім розробили бізнес-план. Територіальний інвестиційний банк інвестував в неї кошти. Вже десять років як бізнес стабільно працює. То є потужна ІТ-компанія. Перша з трьох, якими володіє мій син. (після паузи Фелікс додав) До речі, тематика курсових робіт як правило носить практичний прикладний характер. Ми намагаємось більше долучати студентів до вирішення практичних завдань, корисних суспільству.

Я: Супер! А хто ж оплачує навчання твого сина?

Ф: То ж інвестиційний банк. Навчання – то частина проекту, в який входить підготовка фахівців. Людський капітал, то найвища наша цінність. Тому на це грошей не шкодується.

Я: Ясно! А стосовно підготовки держслужбовців?

Ф: О! Тут держава тримає руку на пульсі. Як тільки з'являється юне дарування, держава тут як тут. Будуть одразу пропонувати посаду, кар'єру тільки вчись.

Я: А багато платять державним посадовцям?

Ф: Дуже добре платять! Вистачає щоб радіти життю. Платять стільки, щоб у них голова не боліла залишати посаду і почати власний бізнес.

Я: А в чому прикол?

Ф: Бо кадри вирішують все!

Сила і честь держави

Неділя. Ми з Феліксом приїхали на місцевий військовий полігон. Фелікс пояснив мені, що такі полігони є в кожній територіальній громаді, а в деяких навіть і не один. По дорозі до полігону ми зустріли колону бронетехніки, що висувається в напрямку річки. Фелікс пояснив, що то місцеві мешканці, приписані до механізованого підрозділу відпрацьовують сьогодні форсування водної перешкоди.

Я: Слухай, а що стосовно силового сектору, поліція, армія? Ти кажеш, що й тут не на всі 100% держава регулює ці процеси.

Ф: Стосовно регулювання, то тут функція держави провідна. Вона таки регулює майже всі процеси через Генеральний Штаб. Але якщо ми говоримо про те як побудована система правоохоронна і оборонна то тут дійсно, частково функції охорони правопорядку і оборони покладені на територіальні громади.

Я: Розкажи про систему забезпечення правопорядку. Як вона побудована і функціонує.

Ф: Тут дуже все просто. Ми мало чим відрізняємось від правоохоронних систем інших демократичних держав, скажімо Швеції, або США.

Я: Тобто патрульна поліція?

Ф: Так. Вони забезпечують безпеку суспільства, громадського порядку, охорону прав й свобод людей, інтересів суспільства й держави. Вони ж протидіють злочинності, в рамках закону надають допомогу особам, які такої допомоги потребують.

Я: А муніципальна поліція є?

Ф: Так.

Я: А у неї які функції?

Ф: Пам'ятаєш, колись були дільничні міліціонери? Щось подібне до того. Я б сказав, що то щось середнє між шерифом в США і дільничним міліціонером. То виборні посади. Як правило, то люди з громадського середовища. Їх багато хто знає і вони знають людей. Задача профілактика злочинності, робота із підлітками, виховна робота з громадянами в основному. Але ця робота потрібна, і бува дуже ефективна.

Я: Слухай, а щодо системи покарання? Є в'язниці, табори для засуджених?

Ф: В'язниці ... (Фелікс криво посміхнувся), я б назвав місця «обмеження волі». Місць позбавлення волі, таборів у нас немає. З тими, хто має вироки суду за кримінальні злочини проводиться виховна робота. За основу ми брали скандинавську модель. Її основним завданням є дати можливість людині зрозуміти свій вчинок і виправитись, якщо це можливо.

Я: Зрозуміло. Скандинавська модель мені відома. Там в'язниці такі що нагадують трьох зіркові готелі.

Ф: Ну, десь так (посміхається).

Я: Переходимо до збройних сил. Тут чим здивуєш?

Ф: Відповідальність, ключ до всього. Кожен громадянин несе особисту відповідальність перед суспільством, державою і совістю за обороноздатність.

Ми ретельно вивчали Швейцарську модель, Ізраїльську армію, досвід скандинавських країн і взяли на озброєння концепцію загально громадянської оборони. У нас є потужна, дуже професійна і сучасна армія. Служба в збройних силах престижна. На сучасне озброєння коштів ми не шкодуємо.

Я: Дівчата служать?

Ф: Звичайно. Вони такі самі громадяни як і всі. Уроки останньої війни за незалежність ми добре вивчили. Кожен громадянин, чоловіки і жінки до п'ятдесяти річного віку мають обов'язок захищати свою державу. Всі мають по декілька суміжних військових кваліфікацій. Щорічно два рази на рік всі проходять військові збори одно- і дво-тижневі. Це завдання забезпечують територіальні адміністрації.

Я: А ти проходиш підготовку на якій посаді?

Ф: Я офіцер запасу другої категорії оскільки мені вже за п'ятдесят. Нас можуть призвати в разі гострої необхідності, або за бажанням. Щорічні тренування для

таких як я теж за бажанням. Але більшість не ухиляється. Намагаюся тримати себе у формі. І свій підрозділ шкода залишати. Я заступник командира роти з перспективою призначення ротним в разі військового конфлікту. Я всіх знаю у підрозділі, то мої сусіди і друзі.

Я: Ти проходив теоретичну підготовку?

Ф: Звісно. Офіцери на тактичному рівні готуються дуже ретельно в місцевих центрах підготовки. Для офіцерів та сержантів є додаткові збори раз на рік.

Я: Я так розумію в разі воєнного загрози реакція буде миттєва?

Ф: Ми знаємо до якого підрозділу приписані. Маємо певні посади в бойових розрахунках. В разі оголошення військового стану ми готові виставити два мільйони підготовлених військовослужбовців. Треба буде, можемо й більше.

Я: Вражає! Слухай ... у мене можливо залишилось останнє питання, розкажи як все починалося? Чи довго ви йшли до такої моделі суспільства і держави?

Як відбувалася метаморфоза

Ф: Говорити про необхідність змін почали ще під час війни. Сама ідея виникла в суспільстві ще раніше. Ініціювали її громадські організації.

Після перемоги розглядалися різні вектори розвитку. Ідея прямого управління навіть не розглядалася. Але в країні на той час дуже швидко розвивалася ідея «Цифрової Країни». Ми вже мали позитивний досвід використання цифрових технологій для рішення великого списку соціальних і бізнесових питань.

Я: Застосунок «Actio»?

Ф: Так! Тут ми були попереду всієї планети. Нам навіть заздрили інші країни і намагалися перейняти наш досвід. Поступово з'явилося розуміння, що те, що раніше олігархи і політики використовували для маніпуляції свідомістю людей, можна використати во благо людей, новітні цифрові технології ми можемо використати як інструмент управління.

Я: Тобто ініціатива пішла знизу, не від держави?

Ф: Звичайно! Держава, як казали класики марксизму, то інструмент примусу. Ми не хотіли мати таку державу. Все більше громадян починали усвідомлювати, що Країна, це перш за все люди. Все інше, то похідне. І саме ми, а не політики, мають визначати як нам жити в цій країні. Громадянській рух набрав силу.

Сучасні цифрові можливості дозволяють в реальному часі проводити опитування, будь-який моніторинг, збирати петиції, проводити референдуми. Сленг «Цифрова Країна» дуже точний. Береш свій смартфон, тиснеш на додаток і ти в центрі подій.

Не одразу все складалося як хотілося. Багато хто не розумів ідеї змін в системі, багато хто з політиків того часу не хотіли здавати свої позиції. Олігархи чіплялися за кормушку, горлали во весь голос по власним каналам ЗМІ, що це не працює, нічого у нас не вийде, це утопія тощо.

Я: Як ви це подолали?

Ф: Ми зрозуміли що суспільству важко одразу прийняти нову ідею. Все нове в цьому світі долає три стадії. Спочатку повне несприйняття. Це найскладніший етап. Історія знає випадки коли новаторів просто вбивали, саджали у в'язницю, бойкотували. Згадай Джордано Бруно, Галілея, Коперника, Теслу тощо.

Я: Так.

Ф: Потім настає етап усвідомлення. Люди вивчають нововведення, дехто починає погоджуватися, мовляв в цьому щось таки є. Зрештою нововведення стає буденністю і люди вже не розуміють як раніше без цього обходилися.

Ми знайшли декілька адекватних депутатів. Вони стали нашими однодумцями і пропонували в парламенті розглянути це питання. Ідея була не міняючи конституції запустити пілотний проект моделі прямого управління в якийсь територіальній громаді. Але їх і слухати не хотіли. Але знайшлися прибічники. В двох наших провідних університетах студентські ради від виборної моделі перейшли до прямого управління. Наука то сила. В гуманітарному університеті на факультеті журналістики раптово зійшли дві зірки, на сьогоднішній день найвідоміші наші лідери думок. Одна з них молода викладачка Марія С. і студент випускного курсу Віктор М. Вони почали дуже масштабну компанію в засобах ЗМІ і кількість прихильників ідеї почалася дуже швидко збільшуватися. Ідея швидко поширилась і все це призвело до того, що парламент все-таки погодився на проведення пілотного проекту одразу в трьох територіальних громадах. В їх число увійшла і наша.

Я: І скільки то часу зайняло?

Ф: Два з половиною роки. Але ж супротив ми подолали шалений.

Я: Але ж для того щоб перейти на нову модель управління громадою має бути якийсь концепт, прописані ролі і правила, технічні інструменти управління, ті ж самі засоби цифрової комунікації і управління тощо. Хто цим займався? Воно ж не виникло на рівному місці?

Ф (киває головою): У нас була дуже потужна команда і звичайно ті попередні два з половиною роки ми не втратили даремно. Було створено концепт того як має відбуватися громадянське управління на територіальному рівні. Було розроблено алгоритм покрокового переходу з виборної системи до прямого управління. Спочатку існували обидві системи одночасно. Депутати місцевих рад приймали остаточне рішення тільки після затвердження його громадою.

Я: Це щось схоже на верхню і нижню палату парламенту?

Ф: Так. Щось подібне. Дуже швидко, вже протягом першого року виявилися перші лідери громадської думки. Їм не треба було думати про вибори, вони не були чиеюсь номенклатурою, то ж фокус скеровували на поліпшення життя громади. Вдосконалювалась система передачі, фіксації, відкликання повноважень. Все було прозоро. Ми були дуже вмотивовані. То було нове, щось цікаве. Головне, що нам вдалося в рази підвищити активність людей в рішенні питань громади.

Я: І я так розумію, поступово ролі місцевих рад відходили на задній план?

Ф: Саме так. Поступово функції територіального управління де-факто переходили від голів, селищних та міських рад до громад. Коли прийшов час проводити вибори в місцеві ради, то всім стало вочевидь, що вони не потрібні.

Я: А хто здійснює виконавчу роботу? Чи є у вас посада мер міста, або голова територіальної громади?

Ф: Цікаве питання. Життя нас підвело до того, що це мають бути професіонали. Ми перші хто запровадив територіальний уряд. Голова уряду, то і є мер, або голова територіальної громади. Найнятий менеджер, але рішення про заключення з ним договору приймає громада. Кандидат пропонує суспільству свою програму розвитку громади, презентує свою професійну команду виконавців і ми заключаємо з ними договір. Можливо, навіть на конкурсній основі, якщо маємо декілька кандидатів та пропозицій.

Я: Цікаво. Територіальний уряд? Це щось на кшталт уряду штату в США, чи кантону в Швейцарії?

Ф: Саме так. До речі, в нашій громаді перший уряд і був із Швейцарії.

Я: В смислі?

Ф: Ми запросили професійну команду з одного із кантонів Швейцарії на управління нашою територіальною громадою, на умовах, що у кожного керівника департаменту буде заступник (стажер) з нашої громади.

Я: Так можна? І вони погодились?

Ф: А чому ні? Вони наймані менеджери з великим стажем і розумінням своєї справи, ми запропонували їм заробітну плату яка їх цілком влаштувала.

Я: Як вони адаптувалися до ваших умов?

Ф: Їхньою умовою було те, що вони адаптуються до наших умов, а ми до їхніх вимог і нових правил поведінки в суспільстві, які вони пропонували ввести. Прийшлося погодитися. І все у нас вийшло. Не одразу. Перехідний процес, сам розумієш. Страсті кипіли, амплітуда громадської підтримки проекту здійснювалася і падала, знову вгору і вниз по загасаючій синусоїді 😊

Я: Чому?

Ф: Люди не одразу зрозуміли що тепер вся відповідальність за рівень їхнього життя, тих змін що відбуваються лежить на них. Вони по старому лаяли владу, але ж влади тої до якої вони звикли вже не було. Лаяти треба себе, свої неправильні рішення і дії. Багато людей спочатку були розчаровані, мовляв ми не так собі це уявляли. Але згодом все прийшло до ладу. З'явилися лідери які повели людей за собою, крикуни і балаболи втрачали авторитет, на них перестали звертати увагу. Засоби ЗМІ все ефективніше стали виконувати роль «четвертої влади» і переставали бути знаряддям маніпуляції. Судова влада працювала прозоро і принципово. Банківська сфера в плані кредитування та інвестування бізнесу працювала як годинник. Бізнес почав ширитись, все більший прошарок громади переходив до категорії «середній клас» і народ побачив що система працює.

Я: Здорово! А як це відбувалося на рівні країни?

Ф: Через декілька років після початку нашого пілотного проекту на подібну модель управління почали переходити інші громади. Процес переходу територіальних громад на модель прямого управління зайняв близько десяти років. В цілому, за ці роки відбувалися серйозні події і в центральній владі. На законодавчому рівні приймаються важливі рішення і все більше та більше влади переходило до територіальних громад. На момент початку переходу центральної державної влади до моделі прямого управління держава мала майже той обсяг повноважень що й тепер. Так що перехід болочим не був.

П'ять років існував парламент і призначений ним уряд. Паралельно працював портал громадського управління. На третій рік було призначено уряд народного управління, який контролював діючий уряд. В цей же період започаткував свою діяльність «Державний науковий центр правознавства та законотворення», всі закони тепер розроблялися там за поданням комітетів парламенту, під контролем громадян. За цей же час поступово зникали партії, а громадських організацій, платформ, асоціацій, інститутів різного напрямку: соціальних, господарських, бізнесових, культурних, екологічних та інших ставало все

більше. Вони перебирають на себе більше відповідальності за моніторинг, контроль і вплив на процеси в суспільстві, бізнесі тощо. А потім все.

Я: Що маєш на увазі?

Ф: Прийшов час чергових виборів, спочатку президентських. Вони були скасовані, президента не обрали і нічого в країні страшного не відбулося. Потім закінчилися повноваження парламенту і влада перейшла до громадян. Метаморфоза відбулася.

***

Моя мандрівка до Сомнії закінчилась. Я летів в літаку додому і думав про те, про що я розповім своїм читачам в статті. А думки протікали все більше в інше русло: що я маю зробити, щоб моя країна стала врешті решт такою як Сомнія сильною, вільною, красивою, щасливою? Від кого це залежить? Від того, кого ми обираємо собі президентом? Від тих, хто буде давити на кнопки в парламенті?

Саркастична посмішка скривила мої губи...

Моя мета побачити Україну такою, як Сомнія! Сомнійці змогли. Вони побудували країну СВОЄЇ мрії. Ми також можемо це зробити - створити країну нашої мрії. Можливо вона в чомусь буде відрізнятись від сомнійської моделі. То нам вирішувати якою буде, Україна майбутнього. Головне зрозуміти, що це станеться тоді, коли кожен з нас візьме на себе **ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ** і не дозволить нікому маніпулювати нашим вибором і нашою свідомістю!

А ви що про це думаєте?

